DE 17DE EEUWSCHE ROTTERDAMSCHE LEERSCHOOL „JESIBA DE LOS PINTOS"

DOOR JAC. ZWARTS.

De Republiek der Vereenigde Nederlanden leverde in haar bloeiende volkswelvaart, in het hoogste, op allerlei gebied te bereiken, het onomstootelijk bewijs, dat individueele vrijheid, het begrip, dat dáár de grootste vrijheid heerscht, waar men anderen vrij laat binnen de grenzen van het gemeene recht, een onmisbare factor voor een gezonde staatsontwikkeling is.

Van haar grooten nobelen grondlegger Prins Willem van Oranje had zij, en in 't bijzonder haar voornaamste gewest Holland, het beginsel en het recht van gewetensvrijheid geleerd, en stond zij als een lichtende baken hoog boven geloofsvervolging, die stroomen bloed en eindeloos leed, vuurdood en inquisitiepijniging eischte met verbanning of gedwongen veinzerij.

De Spaansche en Portugeesche Joden, die op het Iberische schiereiland tijdens de duistere middeleeuwen den hoogsten trap van bloei en ontwikkeling hadden bereikt en er den adel der gansche Jodenheid vormden, waren op het eind der 15de eeuw verdreven, en van Barbarije tot den Levant, van Frankrijk tot Konstantinopel toe ontmoette men de vluchtelingen, waarvan duizenden verdronken of verhongerden. De Marraños, de nieuw-Christenen, hadden het kruis in ruil voor het verlof om te mogen blijven omhelsd, in de stille hoop, dat de zaken mochten omkeeren. Onder hen woedde de inquisitie het hevigst en bij vijftigtallen zijn zij verbrand. Zij behoorden tot den hoogsten adel, bezaten er de voornaamste ambten, ook in de Katholieke geestelijkheid, kortom de broeder van den koning van Portugal karakteriseerde hun positie als *rico e nobre* (rijk en edel).

Onder de regeering van Joaõ III van Portugal (1522—'27) hadden velen dezer Marraños de wijk naar de Zuidelijke Nederlanden genomen; in Antwerpen was hun reeds bij een charter van 1480 verlof tot vestiging verleend. Sedert dien tijd hebben zij zich er onophoudelijk, in weerwil van de tegen hen uitgevaardigde ordonnantiën en plakkaten, blijvend gevestigd onder de mom van het katholicisme. In 1593 kwamen de eerste Portugeesche Marraños in Amsterdam aan en beleden er openlijk weer den godsdienst der vaderen. Uit alle streken, waar zij het masker van

veinzerij moesten dragen, kwamen zij naar Amsterdam getrokken.

De Republiek luidde haar bestaan met het beginsel van gewetensvrijheid in en mede ten gevolge daarvan brak voor de door den opstand verarmde en geplunderde Hollandsche gebieden weldra een gouden tijdperk aan.

De Portugeesche Joden hebben door hun handelsrelaties, hun kapitaal, hun begaafdheid en energie krachtig tot dezen bloei bijgedragen, ook in de wingewesten, en hunne koloniën in Zuid- en Noord Amerika, in Engeland en Hamburg leefden onder Hollandsche begrippen, die Hollandsche gewetensvrijheid had aangebracht.

Door hun komst wordt de Republiek Holland rijk en Portugal gaat door hun vertrek te gronde, zegt de beroemde Jezuïet Padre Antonio Vieíra, de biechtvader van Koningin Christina van Zweden te Rome, die de Republiek in die dagen bezocht.

Zooals de geschiedenis der Joden in Nederland in 't algemeen, is de geschiedenis dezer aristocratische Portugeesch-Joodsche geslachten nog geen gecultiveerd terrein.

Het 17de eeuwsche Joodsche Rotterdam is in binnen- en buitenland onder de Joodsche historici algemeen bekend door het Rabbijnen-seminarium, waaruit vele vermaarde Joodsche Rabbijnen zijn voortgekomen.

Van de Amsterdamsche onderwijsinrichtingen der Portug. Israël. Gemeente, die vele beroemdheden o.a. Spinoza voortbracht, verscheen voor enkele jaren een Gedenkboek [1]), de Rotterdamsche academie mocht nu niet langer meer onbekend blijven. Zij was een eigenaardig Joodsch cultuurmiddelpunt in de Republiek, vooral voor de dochterkoloniën in Engeland en Amerika van veel beteekenis. Haar stichters waren de rijke en weldadige gebroeders De Pinto en de stof van dit opstel is grootendeels aan twee handschriften uit het familie-archief van hun afstammeling Mr. M. de Pinto te 's Hage ontleend, wiens familie mij welwillend daartoe de gelegenheid bood.

Buiten deze handschriften waren ons, althans bij titel, nog meerdere bekend, doch wij bepaalden ons tot deze twee, waarvan de Livraria D. R. Montezinos te Amsterdam het net-exem-

1) Dr. M. C. Paraira en J. S. Da Silva Rosa: „Gedenkschrift bij het 300-jarig bestaan van de onderwijsinrichtingen Talmud Tora en Ets Haim bij de Portugeesche Gemeente te Amsterdam". Amsterdam 1916.

plaar bezit in een kwarto perkament bandje en met een vergulde inscriptie op den rug „Jesiba de los Pintos".

Het Portugeesche familieverhaal is van de hand van Ymanuel Alvares de Pinto alias Yshac de Pinto (geboren te Antwerpen 3 Februari 1629) als bijlage wellicht van de reglementen van de academie van zijn vader. Wij hebben het dank zij den gemeentearchivaris Dr. E. Wiersum uit het Rotterdamsch gemeentearchief kunnen aanvullen en ook langs den weg der Joodsche bibliographie nadere bijzonderheden kunnen ontdekken.

Het geslacht De Pinto is van zeer ouden Portugeeschen adel. Vooreerst volgens de zegenend uitgestrekte handen op oude grafsteenen van den alouden Joodschen priesteradel. Wij bewaren het relaas van den Portugeeschen tijd der De Pinto's voor een andere gelegenheid; wij willen hen hier slechts volgen van uit Antwerpen, waarheen een tak dier familie de wijk had genomen. Als stamvader van den Nederlandschen tak noemt ons Isaac da Costa in zijn „Israël en de Volken" [1]) Don Manuel Alvarez Pinto y Ribera, heer van Chilveches, Abulleque y de la Celada, edelman van het Huis des konings van Spanje en ridder van St. Yago, die ± 1640 te Antwerpen leefde; het wapen bestaat uit 5 zilveren halvemanen (2, 1 en 2) op een veld van azuur met 3 zilveren struisveeren als helmteeken [2]).

Don Manuel Alvares de Pinto, zoon van Don Gyl Lopes Pinto en Doña Isabel Lopes Cardoso huwde met Doña Voliante Nunes Henriques van Gallicië in Portugal; in 1607 weken zij uit naar Antwerpen, dat toen Amsterdam nog de baas was. Hier bleven zij een dertigtal jaren gevestigd; in 1635 overleed hij en vier jaar later volgde zijn gade.

In 1588 was hun te Lissabon een zoon geboren, wien zij den naam van zijn grootvader gaven: Don Gyl Lopes Pinto. Grootgeworden trad hij met Vrouwe Ines Ribeira in den echt en hertrouwde later met Vrouwe Sara de Pinto; zijn huwelijken werden met negen kinderen, zes zonen en drie dochters gezegend. Henrique en Antonio stierven heel jong. Manuel alias Ishac, Voliante, André Lopes alias Jacob, Rodrigo Alvaris alias Mozes, Inigo Lopes alias

1) Utrecht 1876, 2de druk p. 267 en p. 469.

2) J. B. Rietstap „Armorial Général" en Vorsterman van Oyen in zijn „Wapenboek der aanzienlijke Nederlandsche Familiën" deel III², en in de kleuren afgebeeld op plaat 68.

Aron kwamen later mede naar Rotterdam. In Antwerpen hield Don Gyl met zijn broeder Rodrigo Alvares een groot handelshuis van Europeesche vermaardheid onder de firma Don Gyl Lopes Pinto. Groot waren het crediet en de goede naam, die dit voornaamste Antwerpsche handelshuis mocht verwerven in alle Europeesche handelssteden. De kardinaal Infant Don Fernando beloonde hunne gewichtige diensten aan het Hof te Brussel, door den gebroeders de ridderorde van St. Jacob van Compostella te verleenen. Don Gyl wist er echter onder voorwendsel, dat deze adel hem den toegang tot de Beurs zou versperren en aldus de zaak des Konings niet bevorderd zou worden, aan te ontkomen. Wel zond hij zijn oudsten zoon ter opleiding voor een kanunniksplaats naar Madrid, doch later werd deze Jacob in Rotterdam besneden en is als bestuurder der academie werkzaam geweest. Ook Don Rodrigo Alvares zocht een uitvlucht.

Henrique en Antonio waren in de St. Joriskerk begraven en de beide dochters Isabel en Maria in den familiegrafkelder in de Barrevoeterskerk; later zijn deze gebeenten, zeker heimelijk, met die van de andere familieleden, naar de begraafplaats in de Jan van Loonslaan te Rotterdam overgebracht. Zij beleden in het geheim den alouden Joodschen godsdienst en Ishac, die bij zijn grootvader in het groote familiehuis in den Dryhoeck in de huizen van St. Joris woonde, waarvan ieder appartement een huis op zich zelf was, bracht daar, te Antwerpen, zijn jeugd door met schermen, paardrijden, muziek, luit- en vioolspel, evenals de andere aanzienlijke Zuid-Nederlandsche edelen. Hij vertelt ons, hoe hij eens zijn grootvader in levensgevaar bracht, door hardop onder den dienst in een der kerken het Joodsch-monotheistische *Schemah* op te zeggen.

De familie koesterde geheel andere verlangens, die, in weerwil van de schittering van hun positie, in Antwerpen niet te verwezenlijken waren. Zij wenschten heimelijk naar de Noordelijke gewesten te wijken, om in de Republiek vrijuit en openlijk volgens het geweten naar de overoude voorschriften en tradities van den Joodschen stam te kunnen leven. Als eerste maatregel gold het beleggen van gelden op buitenlandsche banken. Benti Osorio in Venetië had het grootste deel reeds in handen; de rest ging naar Manuel Valencini en Sanches te Rouaan. De laatste sloeg echter voor de toen enorme som van *f* 120.000 bankroet.

Nog was de vrede niet gesloten en een beleg van Antwerpen door de Staatsche troepen stond te vreezen. Een geschikt voorwendsel om er tusschen uit te gaan; men huurde daarom zooals men voorgaf gezamenlijk met Don Diego Teixeira, den stamvader van het Nederlandsche adellijke geslacht Teixeira de Mattos[1]), eenige huizen te Keulen. Keulen was toch goed Katholiek nog; eerst in het Noorden waren de verfoeide ketters! Kostbaarheden, meubilair enz. waren reeds heimelijk naar Holland gezonden, paspoorten voor een Keulsch zomerverblijf aangevraagd, het dienstpersoneel was grootendeels geleidelijk weggezonden, de drie reiskoetsen elk met vier paarden bespannen en twee trompetters ter beveiliging stonden gereed, toen de Goeverneur, de markies van Castel Blanco, de afreis verhinderde. In een brief wees hij Don Gyl en Teixeira op den slechten indruk op de bevolking, als de twee voornaamste handelshuizen de stad reeds nu voor den vijand zouden verlaten. Ook het Brusselsche Hof zou er bij gemis van het voorschieten van gelden schade bij lijden. Nietwaar, een bevel om te blijven met toespeling op geweld! Als het zoover was, dan zou hij op zijn ridderlijk woord twee of meerdere vendels paardevolk ter beveiliging naar Keulen medegeven en niets kon hem tot andere gedachten brengen. Teixeira wist echter op het praatje, dat zijn vrouw de baden van Spa moest gebruiken, naar Keulen te ontsnappen, waar hij den winter doorbracht en toen naar Hamburg verdween. Hij werd daar openlijk Jood en nam er een voorname plaats in de Portugeesch Joodsche gemeente in. De familie De Pinto had gedacht in Keulen tusschen vrij veel Joden te komen en vandaar Holland te bereiken. Thans moest een ander plan de bataille worden opgemaakt; men dacht er over regelrecht naar 't noorden te reizen.

Dagelijks zagen de soldaten, die de wacht in de poorten van Antwerpen hielden, in den vroegen stillen ochtendstond een koets met vier paarden de poort uitrijden, om later op den dag weer terug te keeren.

Op 12 Juli 1646 reed de familie met een koetsier, twee knechts en een dienstmeid, de vertrouwde overgebleven bedienden, door verschillende poorten tegelijk de stad uit. Snel reden de koetsen en spoedig had men het neutrale Turnhout bereikt. Een luid-

1) Jhr. dr. E. Teixeira de Mattos „Critiek en bijdrage omtrent de Oud-Spaansche en Portugeesche geslachten in Nederland" Rotterdam 1919 pag. 20 en pag. 34.

ruchtige ontvangst kon men daar niet ontgaan en de studenten voerden zelfs te hunner eere een Latijnsch blijspel op. Een expresse van den Goeverneur om voorschotten riep echter Manuel Alvares alias Ishac terug; bijtijds moest hij Antwerpen te paard ontvluchten om niet als gijzelaar achter te blijven. Van Turnhout, dat een bezetting vreesde, trok men naar Ginneken bij Breda, waar men een vervallen kasteel huurde, doch ziekte en rondtrekkende soldatenbenden deden de vluchtelingen weer naar Zevenbergen trekken, waar zij vier dagen lang in een logement hun intrek namen. Behalve dat zij afgezet werden, moesten zij hier ook nog de mis bijwonen. De Raad van Financiën te Brussel, Philips le Roy, kwam hen namens den Goeverneur tot terugkeer aanmanen, maar per post kwam de neef van den Drost, zekere Heer Ignatio Bautt Chalopin Delarido, waarschuwen, dat de Goeverneur in den Raad van Brabant had voorgesteld hen door wapengeweld te doen oplichten, in het belang van zijn Katholieke Majesteit.

Direct besloot men te vertrekken. In Rotterdam had Don Gyl sinds vier jaar zijn zuster Sara wonen, de echtgenoote van Abraham Soares, die uit Antwerpen was vertrokken. Haar vroeg men twee huizen te huren en iemand om hun tot den Moerdijk tegemoet te zenden. De beide broeders, de familiehoofden, bleven een maand achter om gelden te innen en orde op hun zaken te stellen.

Op een fort bij Zevenbergen kocht men paspoorten van de Staten en in den vroegen ochtend van 17 November 1646 vertrok vanuit Zevenbergen een jachtscheepje, dat koers zette naar Rotterdam. Don Gyl en zijn broer voeren mede tot den Moerdijk ter uitgeleide. (Y) Manuel, Alvares alias Isbac, zijn broers en zusters, zijn nicht Voliante Henriques, André Rodrigo en Inigo zijn dezelfden als André (Andries) Lopes en Inigo Lopes of als Jacob en Aron. Dan waren er manlijke en vrouwlijke bedienden en twee Portugeesche vrouwen, Maria da Silva en Maria Carvalho.

Nog was de voorraad meegenomen spijzen niet op, toen de Moerdijk reeds bereikt was, waar Juaõ Ribeira alias Jacob Guedella, een neef van Vrouwe Sara de Pinto, hen opwachtte. Toen had men niet meer noodig zich te verontreinigen aan niet-ritueele spijzen; de neef had flinken voorraad uit Rotterdam medegebracht, die Kasér, geoorloofd was.

Gunstig blies de wind en om 12 uur stapte men te Rotterdam

aan wal. Allerhartelijkst was de ontvangst in het deftige patriciërshuis van Doña Sara Soares. Men bleef den geheelen avond gezellig bijeen en tegen den avond ging Don Gyl's gade het nieuwe huis in de Bierstraat eens bekijken. Het viel erg tegen vergeleken bij de fraaie ruime huizingen te Antwerpen, Keulen, Turnhout en Zevenbergen, waar men nog een jaar huur aan had. Nu woont er een bakker in, zegt Ishac, maar tante kon toen niets anders krijgen.

Toch dankte men innig en tevreden den Alvader, die hen beschermd had tot op dezen dag, die alle onheil van hen geweerd had en door de Hollandsche gewetensvrijheid alle gedwongen veinzerij ophief, zoodat men thans het door de opgedrongen verzaking des te dierbaarder geworden Jodendom vrij kon belijden.

Op 3 Januari 1647 kwamen de beide broeders eerst in Rotterdam aan. In de zes weken, die inmiddels verloopen waren, was men reeds begonnen zich onderricht in het Hebreeuwsch lezen en de Joodsche levensleer te laten geven en denzelfden dag nog, dat de beide broeders aankwamen, zonden zij een snel bericht naar Amsterdam aan den Opperrabbijn Cacham David Pardo [1]) met verzoek om onmiddellijk naar Rotterdam over te komen, ten einde hen in den bond van Abraham te doen opnemen.

David Pardo's vader Joseph was de eerste Opperrabbijn der Portugeesche Joden te Amsterdam, in 1597 vanuit Saloniki beroepen. Hij zelf was een groot en degelijk geleerde en eerste Opperrabbijn van de in 1618 gestichte Portug. gemeente „Beth Israël" (huis Israëls). Hem dankte de vermaarde Amsterdamsche Gemeente de vereeniging in 1639 van de drie kleinere Gemeenten en van toen af fungeerde hij, gezamenlijk met een Menasséh ben Israël en Saul Levy Morteira, op een salaris van *f* 550. Hij was „de glans en het sieraad van zijn tijd", verhaalt zijn grafschrift in dd. 15 Maart 1657 [2]).

Chacham David Pardo kwam nu spoedig naar Rotterdam over en besneed: Don Gyl, die nu den naam van den patriarch Abraham aannam, zijn zoon Ishac werd naar den tweeden aartsvader

---

1) Haham David Pardo Moel.

2) D. Henriques de Castro Mz. „Keur van grafsteenen op de Ned. Portug. Israël. Begraafplaats te Ouderkerk a/d Amstel" Leiden 1883 fol 60, Grafschrift No. 6. Zie ook diens gedenkschrift bij het tweede eeuwfeest van de Amsterdamsche Portugeesche Synagoge uitvoerig over hem: Den Haag 1875.

nu geheeten, zijn broeder nu David en zijn 3 andere zonen Jahacob, Mosché en Aharon, resp. Jacob, Mozes en Aron. Als Padrinho of peetoom fungeerde Abraham Soares en de miswah van de priesterlijke loskooping na 14 dagen betaalde men aan Abraham Cohen Pimentel.

Den eersten Sabbath hierna ging men ter Esnoga. Deze, tot nu toe onbekende, Rotterdamsche Synagoge was gevestigd ten huize van zekeren David Namias alias Juaõ. In deze zoldersynagoge was het benoodigde tiental mannelijke personen boven 13 jaar voor de gezamenlijke godsdienstoefening (Minjan) zonder de De Pinto's niet eens aanwezig. Als Hazan of Voorlezer trad op Joseph Pardo, de zoon van Chacham David Pardo, die later als zoodanig te Londen fungeerde, de schrijver van „Schulchan Tahor" (tafel der reinheid) door zijn zoon en opvolger David te Londen na zijn dood uitgegeven. Hij overleed in 1677 [1]).

De De Pinto's wenschten een waardiger en geschikter Synagoge; zij huurden tot dat doel een huis, dat voor zijn bestemming passend werd ingericht, zooals wij uit den inventaris kunnen opmaken [2]).

Allereerst een rijke verlichting. Op de Biema twee zware koperen candelabers ter voorlichting van den Voorlezer. Twee even zware voor de H. Arke, de voornaamste plaats ter Synagoge. Dan twee kleinere voor de bank van Parnassim, de bestuurderen. Rondom de muren acht koperen armen en dan nog zes koperen lampen, vermoedelijk kronen, waarop, om de kaarsen tegen tocht te beschermen, glazen werden geplaatst. De „keurlijcke" H. Arke van Braziliaansch Jacarandahout met drie deuren bevatte slechts één Thorarol, in twee zijden foedralen gewikkeld, waarvoor men vier manteltjes met omwindsels beschikbaar had. Zij was voorzien van twee zilveren Rimoniem, de siertorens ter versiering, en een zilveren Ponteiro of handwijzer bij het voorlezen. Behalve de twee zware candelabers, had het biemagestoelte twee koperen knoppen, 36 bergkastjes, ten gebruike van den Voorlezer, en was met een draperie rondom behangen. Men had er vier overkleeden voor, respectievelijk van Russisch leder, van oude zijde, van brocaat, en één van Brusselsch kantwerk, benevens twee groote

1) Castro's: „Keur" genealogie fol. 66.

2) Protocol van notaris Johannes Crosse, 11 Februari 1669, waar ook de Portugeesche concept-inventaris voorkomt.

kleeden en een kleiner om de Thorarol na het lezen te bedekken, het laatste van Brusselsch kantwerk behoorende bij het genoemde overkleed van die stof.

Voor den Sabbathuitgang was er dan nog de bus met welriekende kruiden, die de aangename Sabbathgeuren symboliseeren, in zilver uitgevoerd, een „braeck" voor het maken der Paaschbrooden, een koperen lamp met luchtertjes, de Makkabeënlamp voor het Inwijdingsfeest en verder voor het Portugeesch Joodsche gebruik, dat andere Joden niet kennen, om op den herdenkingsdag van de verwoesting van Jeruzalem een zwart gescheurd voorhangsel voor de H. Arke te hangen, twee dezer voorhangsels met bijbehoorend dekje voor de Thorarol en ten slotte twee bazuinen voor de hooge feestdagen.

Twee voorwerpen zijn in de vertaling weggelaten nl. de „Resuha para Mulcut" en „Fontayna mantrañtada de estan(h)o". Het eerste was een zeer eigenaardig voorwerp nl. een geeselriem, waarmede sommige zeer godvruchtige lieden zich in den bekeeringstijd vóór den Grooten Verzoendag, als zondenbelijdenis in navolging van het oude Joodsche recht, 39 tikken, misschien wel niet al te harde, lieten toebrengen. Dit gebruik verdween hier echter in 't begin der 18de eeuw. De Utrechtsche professor Johannes Leusden, de bekende orientalist, beeldt het nog af in zijn in 1729 verschenen Philologus Hebraeus Mixtus [1]). Het tweede voorwerp was een eenvoudig springend fonteintje van tinnen substantie, ter wassching van de handen vóór het betreden der Synagoge.

Was dus de Synagoge voorzien van een kostbaren inventaris, nu moest men nog een Voorzanger hebben en in die dagen was de afgezant ten gebede en de zanger van Israëls gewijde liederen iemand, die meer dan behoorlijke bekwaamheden op het gebied der Joodsche wetenschappen bezat. Men beriep hiertoe H. H. R. Josiahu Pardo, den anderen zoon van Chacham David, en zelf ook tot het ambt van Opperrabbijn bevoegd, naderhand de eerste Opperrabbijn van Rotterdam. Hij is nog jong, zegt Ishac, maar men heeft veel verwachtingen van hem. Hij was een leerling van „Ets Haim" te Amsterdam en was er gehuwd met een dochter van den geleerden Opperrabbijn, Spinoza's leermeester, Saul Levy Morteira. Later was hij Opperrabbijn van de beide Joodsche ge-

1) Bazel 1729 4de editie dl. IV tegenover p. 305 tekst p. 357.

meenten van Rotterdam, bleef na de verplaatsing der leerschool haar Rector en was respectievelijk Rabbijn van Chonen Dallin (Armenzorg) te Amsterdam, in 1674 Opperrabbijn van Curaçao, en vervolgens van Jamaica[1]).

Chacham Pardo moet wel bij de familie hebben ingewoond, die toch ook de Academie in huis hadden, misschien ook enkele studenten. De waarschijnlijkheid wordt nog grooter als men bedenkt, dat er toen te Rotterdam een nijpende huizennood heerschte.

Het echtpaar Soaris kreeg dan ook opdracht om voor beide familiën twee hun passende huizen te koopen, niet te huren, „waardoor de Joden, die hier waren, niet zouden verhinderd worden zich hier te vestigen".

„Zoo kocht men toen de twee beste huizen, die te krijgen waren", zegt het handschrift „maar waaraan herstellingen voor veel geld moesten gedaan worden, en die men aan ons als nieuwelingen en lichtgeloovigen zeer duur had verkocht". Zij zijn dan ook, als wij zullen zien, danig beet genomen; de familiën hadden maar toegeslagen; eenerzijds drong het echtpaar Soares aan op blijvende vestiging te Rotterdam voor hun gezelschap, anderzijds waren er nu eenmaal de rijtuigen en paarden ondergebracht.

En 't was toen te Rotterdam gezellig genoeg. De familie Pereira nu aan de De Pinto's geparenteerd, vestigde zich hier, en de kinderen vormden zich langzamerhand eigen gezinnen. Schitterend was de Hupah of bruiloft van Isaac de Pinto met zijn nicht Rachel de Pinto, ingezegend door Chacham Josiahu Pardo, die 7 dagen duurde[2]). De gasten waren zoowel uit Amsterdam als Rotterdam en zij werden den tweeden dag verrast, door het opvoeren van een blijspel: *Het Leven is een droom,* dat veel bijval vond.

---

1) Castro's „Keur" fol. 66. De litteraire werkzaamheid van dezen Chacham (grootendeels in handschrift) moet in dit bestek buiten bespreking blijven. Wij hopen er nader nog op terug te komen.

2) E. Italie in zijn „Israëlietische gemeente" in 2e gedeelte 6de stuk „Rotterdam in den loop der eeuwen" Rotterdam 1907, laat dit huwelijk op grond der kethuba of huwelijksacte in 1648 plaats vinden. Blijkens het Stadstrouwboek van Rotterdam zijn Isaack de Pinto, jonkman, geboren tot Antwerpen, wonende alhier, met Rachel de Pinto Henriques ondertrouwd 3 April 1651 en getrouwd op 21 December 1651. Hoewel de mogelijkheid bestaat, dat de burgerlijke voltrekking drie jaar later plaats vond, lijkt mij dit toch onwaarschijnlijk en heeft de heer Italie, wiens boek, wat jaartallen betreft, meerdere onjuistheden bevat, vermoedelijk inplaats van 5411 = 1651 gelezen 5409 = 1648.

Ook voor Rotterdam was de komst der De Pinto's een aanwinst. Abraham was in 1665 de hoogst aangeslagene in de belasting van den 200sten penning nl. voor 500 guldens; hij was dus verreweg de rijkste inwoner van Rotterdam. Zijn zoon Isaac verklaarde voor Weesmeesteren op 5 Mei 1654, dat zijn schoonvader en oom David alias Rodrigo Alvares Pinto, wiens beeltenis deze bijdrage verlucht, een huis bezat, „geleegen aan de westzijde van de Loevehaeven" ter waarde van „veertich dusent Carolus guldens van veertich grooten 't stuc", waarvan de meubelen op „vyftien duysent en twee hondert guldens" werden geschat. Abraham of Don Gyl kwam op de zuidzijde van de Wijnhaven om den hoek der Bierstraat te wonen. Dit koopmanshuis werd tusschen 1640 en 1647, voor rekening van Hendrik Rammelman, Raad en Vroedschap der stad, gebouwd. Het kostte dezen met het daarachter gelegen perceel in de Bierstraat *f* 6600 en hij verkocht het Don Gyl voor de enorme som van *f* 36000.[1]) Het huis schijnt later omgebouwd te zijn, want het nog bestaande perceel, dat enkele kantoren herbergt, vertoont een 18de eeuwsch karakter.

De aankoop van dit perceel door de familie Abraham de Pinto beteekende de blijvende vestiging te Rotterdam. Zij woonde er openlijk als Joden en behalve het materieele voordeel voor de stad bracht hun komst ook Joodsch leven mede. Voor Synagoge en Voorzanger hadden zij reeds gezorgd; thans voelden zij nog behoefte, aan hun dankbare gevoelens jegens het Opperwezen uiting te geven door het stichten van een vrome en nuttige instelling.

Abraham alias Don Gyl had in vrome en godvruchtige overpeinzingen het plan voor zulk een instelling ontworpen. Rijkdom en aanzien, niets had hem kunnen bekoren. Alleen naar gemoedsrust streefde hij en het levensgevaar, waarin hij hiervoor aanhoudend verkeerd had, had hem tot een sober, ernstig man gemaakt, die wars van der wereld ijdele zaken godsdienstige bevrediging had gezocht en gevonden. Hij stichtte een leerschool, waarvanuit het licht der Joodsche Wetenschappen zou stralen en nieuwe voorlichting zou geven aan velen, die als hij de leer der Waarheid hadden gezocht, maar niet voldoende kenden. Jesiba

1) Zie: „Oude huizen van Rotterdam" p. 34. Zooals uit ons handschrift blijkt, waren de kosten van vernieuwing voor rekening der familie De Pinto en niet voor rekening van den verkooper.

HOEKHUIS WIJNHAVEN—BIERSTRAAT W. Z., ZETEL VAN DE JESIBA DE LOS PINTOS

FOTO VAN BLITZ

de los Pintos, leerschool van De Pinto, zoude haar naam zijn.

Hij heeft zijn ontwerp in het bedoelde handschrift neergelegd, waarvan wij den aanvang hier in vertaling doen volgen:

„In name van den Gezegenden God, en met Zijne Goddelijke hulp! Instellingen en verordeningen, waarnaar bestuurd moet worden de Heilige *Medras*[1]), welke in den naam van God gevestigd is in deze stad Rotterdam door mij *Abraham de Pinto* in mijn naam en in dien mijner vrouw en nicht Doña *Sara de Pinto* en door mijn zoon *Ishac de Pinto* in den naam van zijn oom, mijn broeder *David Ymanuel de Pinto* nu overleden en in zijn naam en die van zijn vrouw en nicht Doña *Rachel de Pinto,* ook deel daaraan nemende mijn zuster Doña *Sara Soares* mijn dochter Doña *Rachel de Pinto* en mijn zoon *Jacob de Pinto* en mijn overige zonen *(Mósche* en *Aharon)* en al onze afstammelingen die ons zullen opvolgen".

Volgen wij hem nu in zijn overpeinzingen, die hij voor het ontwerp in het handschrift heeft neergelegd.

Hoewel de Almachtige schepper zijn bemind, uitverkoren volk wegens zijn zonden met groote rampen en oneindige ellende in de eeuwen der ontzettende ballingschap heeft gestraft, heeft Hij het des niettemin ter vertroosting den kostelijken schat der Goddelijke Thora gelaten, het kleinood en juweel, dat, om haar oneindige mysteriën te verstaan, de hoogste wijsheid vraagt. Nu is de oorzaak van de ontelbare rampen en dagelijksche smarten der Joden, dat de studie der Thora zeer gebrekkig en verwaarloosd is, en het treurig is dit te moeten constateeren, waar dit de straf is voor de vele overtredingen door de vaderen, als Marraños of schijnchristenen gedaan. En dit met harteleed overwegende, besluit hij hierin verbetering te brengen door het instellen van een Medras of Seminarium om daarin geschikte personen voor de bestudeering der Thora op te leiden, temidden van de ellende der tijden en hij herinnert daarbij aan een Jodenprogrom toen kortelings in Polen gehouden, en waarbij vele uitstekende Thorageleerden het slachtoffer waren.

„Dat deze leerschool uitspruite als een boom des levens en rijpe

1) Medrás = leerschool met vrijwel dezelfde beteekenis als Jeschibah. In 't algemeen draagt het „Beth Hamidrasch" meer het karakter van een Volksuniversiteit, vrij en voor ieder toegankelijk, terwijl Jesibah meer een seminarium bedoelt, alleen voor studenten.

en geurige vruchten der Goddelijke Thora voortbrenge, daar zij is het huis van ons leven en de lengte onzer dagen. Dat zij heldere sterren geve, om door haar licht de onwetendheid te verdrijven, die wij bij zoovelen zien en ons aanspore, om onze toevlucht te nemen tot de onmiddellijke nabijheid van God, onzen Schepper" aldus vat hij het bloemrijk samen. En hij hoopt dat zijn familie en alle Marraños die verblind zijn door „den ingewikkelden doolhof der afgoderij" er de vruchten van zullen mogen plukken, dat het Opperwezen met welgevallen op zijn werk ter verbreiding der Thora zal nederzien en Zijn onmisbaren zegen eraan geven zal. Zijn doel is ook, weduwen en weezen te steunen en, na nogmaals 's Heeren zegen te hebben afgesmeekt, eindigt hij met de beide teksten van Jesaja 54 : 13 en 3. „En al uw kinderen zullen door den Eeuwige geleerd zijn en groot zij de vrede van uw kinderen" en Jesaja 11 : 9. „Want vervuld is de aarde van de Majesteit des Eeuwigen, als het water den bodem der zee dekt".

Nu moest de zaak ook praktisch flink worden aangepakt. Hij ontwierp te dien einde een vast leerplan, niet onoordeelkundig samengesteld, en gaf de lijnen aan, waarlangs zich de Leerschool moest ontwikkelen.

Vooreerst zou deze Heilige Medras of Seminarium bestaan uit 12 Talmidim of leerlingen, symbool van de 12 Stammen van Israël, te weten uit 11 leerlingen, reeds in de studie der Guemara[1]) gevorderde jongelieden, en een Rector, de Ros Yesiba, wien zij allen als hun meester hadden te gehoorzamen en wiens onderwijs en bestraffingen zij voor hun welzijn hadden te ontvangen.

Natuurlijk moest zulk een Ros Yesiba een zeer deugdzaam en verdienstelijk man zijn, iemand die om zijn lofwaardig gedrag het ambt van Haham of Opperrabbijn waardig was en verder moest hij zeer bedreven zijn in de Thora, zooals dit van een Ribi of leeraar van de Talmidim mocht verwacht worden; hij moest dan ook zelf mondeling onderricht in de Guemara geven.

Regenten hadden te zorgen, dat een eventueele vacature, in overleg en met toestemming van de stichters en hun zonen, zoo spoedig mogelijk weder zou worden aangevuld.

Trouwens de twee regenten, die altijd de oudste afstammelingen

1) Guemara of Gemara is de Talmud, zeer waarschijnlijk de Babylonische (Tulmud Babli), die voornamelijk bestudeerd wordt en ook veel uitvoeriger en zich ook practischer laat gebruiken dan de Jeruzalemsche (Tulmud Jeruschalmi).

van het geslacht De Pinto moesten zijn, hadden de macht, alles betreffende de Academie te regelen, wat zij dienstig oordeelen zouden; verandering van deze Ascamot of reglementen en ook de beslissing over een eventueele overplaatsing der Academie naar een andere stad, waar een Heilige Gemeente zou zijn, kon echter slechts met een meerderheid van ten minste twee derde der stemmen van de stichters of hun afstammelingen in manlijke lijn geschieden.

De eerste regenten waren Don Abraham en zijn oudste zoon Ishac voor hun leven lang, opvolger zou dan Don Abraham's tweede zoon Jacob zijn en daarna de oudste zonen van beiden, en tijdens de minderjarigheid dezer kinderen zouden hun ooms Don Abraham's zonen Mosé en Aharon hun taak vervullen en bij eventueel gebrek aan manlijk kroost van Don Ishac en Don Jahacob zouden Don Abraham's kleinkinderen Mosé en Aharon in hun plaats komen.

Maandelijks ontvingen de Ros Yesiba en de Talmidim hun Aspaca of tractement, waarvan, in aanmerking nemende de duurte dezer landen, zij ruim in hun levensonderhoud konden voorzien, en wel vooruitkomen, „opdat daardoor met veel lust de studiën van de Heilige Medras voortgezet worden, 't welk onze voornaamste wensch is".

De studenten genoten dan een toelage van *f* 16,— per maand, waarvan men toen ter tijde als student zeer ruim kon bestaan en daarbij kwam nog bovendien elken vooravond van Ros Hodes of het Nieuwemaands feest een halve rijksdaalder voor het vasten, dat zij voor het welzijn van de levende zoowel als van de overleden stichters deden.

Ook de Ros Yesiba kreeg dan hiervoor een halven rijksdaalder extra, maar hij kreeg die niet, als hij het om welke reden ook zou nalaten. Voor dit ambt had men na rijpe overweging besloten den heer Chacham Josiahu Pardo, Opperrabbijn van deze Heilige Gemeente van Rotterdam, te beroepen [Sr. Haham R. Josiau Pardo, Haham do presente *K.K.* de Roterdam].

Behalve diens groote verdiensten en voortreffelijke kwaliteiten had men ook in overweging genomen, dat hij zich reeds in Rotterdam bevond, wat een groot gemak was, want het beroepen van iemand van elders vorderde in de 17de eeuw nog al veel tijd. Het tractement van van den Ros Yesiba werd nu op *f* 20,— per maand

bepaald en de overtuiging werd uitgesproken, dat de nieuwe functionaris zijn ambt „gewillig en met ijver zou waarnemen".

En hierop volgt onmiddellijk dan de bepaling, dat een half uur na het eindigen der studie, waarop de Ros Yesiba een door hem aangewezen schrijver behandeld had, nog een korte Yesiba gehouden moest worden voor den overleden medestichter Don Rodrigo Alvares alias Sr. David Ymanuel de Pinto en voor het welzijn van diens ziel (Ascaba). Diens schoonzoon en neef Ishac onderhield dit en gaf er maandelijks aan de Ros Yesiba *f* 5 en aan de Talmidim een halven rijksdaalder voor. En dan volgen eenige niet onaardige aanwijzingen hoe deze Joodsch-Theologische studenten zich wel in het Rotterdam der 17de eeuw te gedragen hadden.

Zij hadden zich in al hun handelingen zedig, nederig en godvruchtig te gedragen en alle deugden, die een goede Jood behoort te bezitten, behoorden ook hen te sieren. Zij hadden zich streng van vloeken te onthouden en ter Esnoga of Synagoge rustig en oplettend hun Tephila of gebed, voornamelijk de gedeelten van het ochtendgebed van *Baruh Seamar* tot *Alena Lesabeah* in alle godsvrucht uit te spreken. In de leerschool moesten zij zich natuurlijk eveneens geschikt gedragen, er voor zorgen altijd eensgezind te blijven en gehoorzaam aan den Ros Yesiba of Rector te zijn in alles wat hij hun bevelen zou. De straten van Rotterdam hadden zij zediglijk te bewandelen, er geen twistredenen en disputen over hun lessen te houden, nog veel minder te schreeuwen, waardoor de aandacht der Goim of niet-Joden op hen gevestigd kon worden. Ook dienden zij ervoor te waken zich in geen ander gezelschap noch in eenig onbetamelijk stadsgedeelte te begeven, terwille van hun godsdienst, opdat zij als godvreezende lieden bekend zouden staan en „zij schitterende door deugden, in alles volmaakt zouden zijn".

Zoowel in hun kleeding als maaltijden hadden zij eerbaarheid, ingetogenheid en reinheid te betoonen en het was hun verboden van den niet ritueelen wijn te drinken (vinho de Goim). Mocht een der studenten iets verkeerds hebben uitgehaald en een zijner collega's had er kennis van, dan was hij verplicht hiervan onverwijld aan Regenten en den Ros Yesiba kennis te geven op poene van anders dezelfde straf als die van den overtreder te zullen ontvangen. En zoo een van hen deze voorschriften overtrad, dan

konden Regenten hem verwijderen van de Academie. Zoo ziet men, dat aan den student vele eischen werden gesteld, die geheel in de lijn van de opvattingen van den stichter voor het leven waren. Streng waren de bepalingen, waarnaar zij zich te richten hadden, ten einde zichzelf en daardoor de Academie een cachet van waardigheid te verleenen.

Was er dan een plaats onder de leerlingen vacant, 't zij uit eigen wil, of door ontslag, dan konden de Regenten een ander geschikt jonkman daartoe aanstellen, bij voorkeur iemand, die in familierelatie tot het geslacht De Pinto stond. Zoo men er geen vinden kon dan een heelen wees of een halven, die nog een moeder te onderhouden had en bij gelijke verdiensten en deugdzaamheid, dan moest men dengene de voorkeur geven, die het 't meest noodig had. Regenten hadden ook de bevoegdheid om, in overleg met den Ros Yesiba, Talmidim aan te nemen of zoo 't noodzakelijk was ook te ontslaan.

Gezamenlijk verrichtten de Ros Yesiba en de Talmidim ter Synagoge het dagelijksche ochtendgebed en voegden daarbij een door de Ros Yesiba vervaardigde smeekbede voor de instandhouding der Academie, voor het welzijn van de stichters en hun kroost, voor de dooden van gansch Ysrael en voor de Heilige Gemeente van Rotterdam. Bovendien spraken zij er de Selihot, de boetgebeden op de algemeene vastendagen uit en ook gezamenlijk het avondgebed na iederen dag. Het leerplan, dat wel niet zonder overleg met de Ros Yesiba zal zijn ontworpen, mocht inderdaad voortreffelijk worden genoemd. Zondag, Maandag en Dinsdag waren gewijd aan de bestudeering der Guemara, die zich wel in hoofdzaak tot den Babylonischen Talmud (Talmud Babli) zal hebben bepaald. Voor Woensdag was, voor de studie van Sulhanarug, de bekende Rituaal-codex van den 16de eeuwschen Rabbi Josef Karo aangewezen, en het minder bekende werk van den Boheemschen-Poolschen Rabbi Mordechai Jaffa, in 1612 te Praag overleden. „Lebusim", waarvan de eerste vijf deelen een systematische uiteenzetting van Karo's rituaal-codex bevatten en de laatste vijf deelen van philosophisch-exegetischen inhoud zijn.

Wel merkwaardig, dat we dit werk van dezen Poolschen Rabbijn, waarvan Pietro en Lorenzo Bragadini te Venetië in 1620 een prachtige klein-folio uitgave bezorgden, hier op een Portu-

geesch-Joodsche Jesiba geregeld bestudeerd vinden. Donderdag was bestemd voor de studie van de verklaringen van den populairen Joodschen Bijbelcommentator Raschi en het uitvoerige commentair hierop van den Turkschen Opperrabbijn R. Eliahoe Misrachie uit de 15de eeuw (Rasi con o misrahi). Des Vrijdags was de studietijd met het oog op het invallen van den Sabbath kort. Slechts één uur ter behandeling van de Parasa, de wetsafdeeling op Sabbath voor te lezen, en verder nog Targum, de Chaldeeuwsche verklarende bijbelvertaling van den oorspronkelijk niet-Joodschen geleerde Onkelos.

's Winters en in 't voorjaar, wanneer de Sabbath vroeg eindigde, konden de Talmidim, die nog moeilijkheden over de voorgelezen Parasa hadden gehad, deze te berde brengen, waarop de Ros Yesiba de beslissing gaf. Had niemand iets te zeggen, dan leidde de Ros Yesiba de behandeling van een of ander schrijver over deze Wetsafdeeling in of andere gezegden of geschriften der Rabbijnen (Maamar de Hahamim). De studie-uren, die een kwartier na het verrichten van de Tephila of het ochtengebed begonnen, bedroegen gedurende de maanden Februari tot October 6 uren per dag, n.l. 3 uur 's morgens en 3 uur 's avonds en de overige maanden, waarin de korte dagen vallen, 4 uur en wel 2 uur 's morgens en 2 uur 's avonds. Regenten en de Ros Yesiba konden hierin ook alle maatregelen verder treffen, die zij dienstig mochten oordeelen voor het welzijn der Academie. Voor Woensdag en Donderdag kon de Rector met verlof van de Regenten een nieuw werk ter hand nemen, een uitgebreide bibliotheek (Livraria Copioza de livres) stond hem en den studenten ten dienste, „waardoor wij hoopen", zoo luidt de bepaling, „dat met Gods genade, uit deze Heilige Medras vele geleerde en deugdzame Talmidim zullen voortkomen, opdat zij in alles volmaakt moge zijn, en hun niets ontbreke tot goede studiën".

Ook was het een bijzonder verlangen van den stichter, dat de studenten in 't Hebreeuwsch in sierlijken goeden stijl, opstellen zouden leeren vervaardigen (em hebraico con elegantia e bom estilo) en zich daartoe grondig in de grammatica der Heilige taal oefenen. Elke week geeft de Rector hun een opstel op ter schriftelijke vertaling, welke hij 's Maandagmorgens in ontvangst neemt, dan in 't openbaar voorleest en de fouten verbetert. Natuurlijk is het streng verboden met elkander erover te spreken

„en die anders doet ontvangt daarvoor straf van den Ros Yesiba".

Het maandelijksche examen had in 't openbaar plaats; ieder kon daarbij tegenwoordig zijn. Bij deze „escuta geral" waren de stichter(s) en Regenten tegenwoordig en de Ros Yesiba legde de studenten alsdan eenige Alahot, Talmudische onderwerpen over de gehouden lessen voor, zoodat Abraham de Pinto zich nog eens goed kon overtuigen „van de vorderingen in de Heilige Wet, 't welk ons doel is".

Na de studie spraken allen Kadis, het huldigingsgebed voor het Opperwezen, de bede voor het welzijn der stichters uit en de Ros Yesiba een Escava, een bede voor de zielerust van de leden van het geslacht De Pinto en de Miseberah, een heilwensch voor de de in levende zijnde stichters en ten slotte de bede, „dat de gezegende God ons beware voor alle kwaad en ons gelukkig make met geestelijk en materieel geluk tot verbreiding van Zijn Heiligen dienst".

Ook bij een eventueel overlijden van de stichters of van hun afstammelingen hadden zij vele jaren de verplichting hun nagedachtenis door drie vastendagen te eeren (dias de honras) n.l. na de zeven treurdagen, na de maand en na de elf maanden na het overlijden; het laatste volgens een oude Joodsche gedachte dat de ziel in deze elf maanden berecht wordt en dan eerst in 't Paradijs wordt toegelaten. Op die dagen moesten allen Kadis ter Synagoge uitspreken en de Ros Yesiba in de Academie het Escavagebed zeggen. Dan moesten zij in deze elf maanden tweemaal daags na de studiën in het sterfhuis een kleine Yesiba van een half uur houden, waarop wederom de Talmidim hun Kadis en de Ros Yesiba zijn Escava moesten uitspreken.

Komen er meer overledenen tegelijk, dan moeten zij dat in overleg met de Regenten maar onderling regelen.

Hierop volgt een qualificatie van Rotterdam, die thans na drie eeuwen op onze voornaamste handels- en havenplaats moeilijk meer kan worden toegepast. Men schrijft Anno 1650:

„En voor 't tegenwoordige dunkt het ons goed, om deze Medras te stichten en te vestigen in deze stad Rotterdam, daartoe, als minder handel en bedrijf hebbende, tot dit doel zeer geschikt, waardoor de Talmidim minder gelegenheid hebben om afgeleid te worden van hun studiën en derhalve zich met geen andere zaken hebben bezig te houden". En Abraham de Pinto eindigt dan

met de bede „Smeekende den gezegenden God, dat dit werk Hem aangenaam moge zijn en Hij Zijn zegen daaraan verleene en deze Medras voorspoedig doet zijn tot Zijnen dienst, amen, te Rotterdam de eerste Adar Seni 5410", begin Mei 1650 [de anno de sinco mil quatro sitos e des en rotardam a prim° de Adar].

Zoo was de 17de eeuwsche Rotterdamsche Leerschool „Jesiba de los Pintos" op hechte grondslagen gegrondvest en op 5 Mei 1650 werd zij plechtig ingewijd, welke dag een dia de festa of feestdag zoowel voor de leerlingen als voor den Rector was, waarop slechts één uur gestudeerd werd.

De Academie werd bestuurd door den Rector, en den Ros Yesiba, Haham Josiau Pardo[1]), zij telde tien studenten, wier namen hieronder volgen:

1. *Josseph Pardo* (Hazan of Voorlezer dezer Kahal Kados of Heilige Gemeente); 2. *Ymanuel Abenator (Melo)*; 3. *Abraham Aboab Cardoso*; 4. *Aharon Franco Pinheiro*; 5. *Selomoh Rodrigues*; 6. *Abraham Abarbanel*; 7. *Jahacob da Costa*; 8. *Jahacob Machorro*; 9. *Jeosua Pharo*; 10. *Josseph Franco.*

Wij bezitten de geschiedenis van de Academie gedurende de eerste drie jaren van haar bestaan van af 1 Mei 1650 tot 1 April 1653 in de „Historia Chronologia desta Medras", waarin ook de personen van deze Talmidim, waaronder er zeer bekende in de Joodsche wetenschappelijke wereld zijn, hier uit het duister der archieven naar voren treden. Waar het protocol in 1653 plotseling afbreekt, hebben wij getracht de latere bijzonderheden over deze Talmidim uit bibliographische gegevens zooveel mogelijk aan te vullen.

Op den feestdag der inwijding op 5 Mei 1650, zeker opdat geen dag zonder de gewijde studie zou voorbijgaan, werd een begin gemaakt met de bestudeering van de studie der Guemara of Talmud, en wel het eerste deel Berahot, waarna de Ros Yesiba ter Synagoge zijn darsado of predicatie hield. Toen werd er in de Medras een Meseberah of zegebede voor den in leven zijnden stichter Sr. Abraham en voor den overleden Sr. Ishac de

---

1) Wij hebben hier de oorspronkelijke Portugeesch-phonetische spelling van het Hebreeuwsch behouden uit een oogpunt van de folklorische wetenschap. Men leze dus in plaats van de H een *Ch* aldus *Chacham* in plaats van *Haham*, in plaats van *S* leze men *Sj* aldus *Rosch* in plaats van *Ros* en *J* in plaats van *Y* aldus *Jeschiba* in plaats van *Yesiba*, enz.

Pinto, voor het welzijn der Talmidim en een Escava of bede voor de zielerust van de overledenen uitgesproken.

Dienzelfden zomer, op den 15den dag van de maand Ab Menachem van dit jaar 5410 = 1650, werd het vereischte getal studenten voltallig gemaakt, door het aannemen van den Talmid Jacob Querido, dien men hiertoe, omdat hij „een brave weesjongen" was, zeer geschikt bevonden had. Wij weten, dat hij gehuwd was en zeker zal ook Joseph Pardo, over wiens voorlezerschap straks, wel gehuwd zijn geweest, evenals wel meerdere studenten; men bedenke, dat de Talmud den leeftijd van 18 jaar, als zeer geschikt om te huwen, aanbeveelt.

Jacob Querido nam den 25sten Januari 1652 ontslag, omdat hij naar Amsterdam wilde vertrekken, ten einde daar genezing voor zijn vrouw, die aan toevallen leed, te vinden. Te Rotterdam waren namelijk geen Portugeesche doctoren. Hij ontving zijn volle tractement.

In 1683 vinden wij hem als Haham of Opperrabbijn van de vroeger bestaan hebbende Portugeesch-Joodsche gemeente van Middelburg terug, waar hij vroeg stierf. Hij is daar echter niet begraven, althans op de in 1912 gerestaureerde begraafplaats dier Gemeente komt zijn graf niet voor[1]). Wellicht vinden wij zijn grafsteen op de Rotterdamsche begraafplaats aan de Jan van Loonslaan terug, zoo de restauratie van deze begraafplaats eens mocht worden ter hand genomen.

Jacob Querido werd opgevolgd door Jacob, den zoon van den Hamburgschen Opperrabbijn Joseph Abendana, wel de kundigste van al de studenten der Academie, die reeds in de Yesiba studeerde als toehoorder buiten de gewone studenten om. Dit was het werk van Ishac de Pinto geweest, die hem tevens in het genot gesteld had van alle voorrechten der overige studenten. Nu werd hij in de opengevallen plaats aangenomen.

„Hij is een jongeling van veel aanleg" zegt reeds het handschrift, maar dat nam niet weg, dat hij door zijn wangedrag zijn ontslag veroorzaakte, hetwelk hem den 31sten October 1652

---

1) Vgl. Harris: „A Dutch Burial Ground and its English Connections" in de „Transactions of the Jewish Historical Society of England", Londen 1912, in Hollandsche vertaling Middelburg 1912. Zie verder Dr. M. Kayserling: „Bibliotheca Espanola Portugueza Judaica" Straatsburg 1890 en The Jew. Encyclop. op *Querido*, New York—Londen 1905 p. 525.

gegeven werd. De oorzaak van het ontslag was, „dat hij naar Antwerpen gegaan zijnde, daar veel langer had vertoefd, dan zijn verlof het toeliet". Hij ontving echter zijn tractement tot het eind van October en nog *f* 6 voor de maand November, den tijd, dien hij had moeten blijven op de Academie.

Wij kunnen van dezen student nagaan, hoe oud hij was, toen hij in Rotterdam studeerde. Immers hij was in 1630 geboren, en was dus op 22-jarigen leeftijd student op de Rotterdamsche Academie. Hij overleed op 12 September 1685 als Opperrabbijn van Londen, waar hij in 1681 Chacham Joshua da Silva was opgevolgd; bekend is hij vooral als de geleerde vertaler van Juda Halevi's epos „Kusari" in 't Spaansch. Reeds in 1655, dus drie jaar na zijn ontslag te Rotterdam, was hij Rabbijn te Amsterdam geworden, waar hij weldra krachtig optrad voor het leven van twee Marraños te Cordova en omgang met christelijke theologen had. Met den Leidschen Professor Antonius Hulsius en den Bazelschen Johannes Buxfort stond hij in letterkundig verkeer. Over zijn letterkundigen arbeid verwijzen wij den belangstellenden lezer naar Kayserling's „Jacob Abendana"[1]) en het gedenkboek van den Londenschen Opperrabbijn Dr. Moses Gaster „History of the Bevis Marks Congration"[2]).

Den 12den April 1652 kreeg de Talmid Abraham Abarbanel op zijn verzoek eervol ontslag met vol tractement, eensdeels met het oog op zijn leeftijd en anderdeels omdat hij een brief van zijn vader Ephraim vertoonde, die zijn zoon gaarne te Amsterdam het ambt van makelaar wilde doen waarnemen. Of het hem in zaken niet voor den wind ging, of dat hij meer aanleg voor de studie vertoonde, is niet uit te maken, want na het overlijden van Da Costa op 30 Juli werd deze makelaar-Rabbijn op 1 November d.a.v. wederom in diens plaats aangenomen.

Den 25sten Februari 1653 vertrok Jahachob Machorro ter zake van eenige geschillen met vrouwelijke ingezetenen naar Amsterdam; hij ontving zijn tractement ten einde toe.

Na zijn vertrek had men op 1 Mei d.a.v. een wees Abraham Levie, die sterk daartoe aandrong, geprotegeerd werd door anderen en over wien men goede inlichtingen bekomen had, aan-

1) Jew. Encyclop. vol. I p. 53.

2) Londen 1901 bij het 200-jarig bestaan dezer Portugeesche Synagoge, de oudst bestaande in Engeland.

genomen. Vier maanden later, op 31 October, nam deze om onbeduidende redenen zijn ontslag, doch hij kreeg reeds enkele dagen daarna berouw en wenschte weder op zijn ontslagname terug te komen. Die poging mislukte echter. Wel kreeg hij zijn volle tractement, maar hij werd niet weder aangenomen.

Treurig was het einde van den Talmid Jacob da Costa, die op 30 Juli 1652 jammerlijk om het leven kwam. Hij was „hoewel wij zulks op groote straf hadden verboden" zegt het handschrift, geheel alleen gaan zwemmen, en daarbij verdronken; zijn lichaam vond men niet weder. Kosten noch moeite spaarden de Regenten, ten einde het lijk terug te vinden en behoorlijk ter aarde te doen bestellen. Zij gaven met „grooten aandrag" last alle mogelijke nasporingen te doen en na een dag en nacht zoekens werd het dan ook gevonden en Regenten gelastten zijn collega's Talmidim den overledene den verschuldigden eerbied te brengen door de Misva te volbrengen, het lijk op hun schouderen grafwaarts te dragen, naar het Huis des Levens te Rotterdam en gedurende elf maanden aan te vangen met de Ros-Yesiba, het Kadisgebed voor hem uit spreken. Regenten betaalden de onkosten voor het zoeken van het lijk, het lijkgewaad en het graf „en allen waren zeer gevoelig aangedaan."

Wij zagen reeds, dat Abraham Abarbanel zijn opvolger werd. Op 20 Sivan 5411 = 1651 was de Talmid Josua Pharo op zijn verzoek eervol ontslagen, omdat zijn te Amsterdam woonachtige vader hem bij zich wenschte te hebben; later werd hij wederom aangenomen en wel op 1 Maart 1653 op dringend verzoek en door tusschenkomst van anderen. Na een maand echter vertrok hij weer; werd hij namelijk door de K(ahal) K(ados), de Heilige Gemeente van Amsterdam tot Rubi of Rabbijn van een harer Medrassot of Leerscholen beroepen wegens „zijn verdiensten en de nog grootere verdiensten van zijn vader". Tevens werd hij tot Hazan of voorlezer benoemd evenals de Talmid Ymanuel Abenator (Mello), die eveneens aldaar zich aan dit ambt ging wijden. Men liet diens opengevallen plaats op zijn verzoek onbezet, te meer, daar men de verwachting had, dat deze Medras nog wel zou overgeplaatst worden naar Amsterdam en in 't vooruitzicht daarvan wilde hij gaarne de voorkeur behouden. Beiden kregen hun volle tractement uitbetaald.

Josuah Pharo en Imanuel Abenator Melo zien wij in 1655

als Chazan of Voorlezer der toen wereldvermaarde Portugeesche Synagoge van Amsterdam [1]). Dr. Kayserling noemt dezen Imanuel Abenator Mello „Hasan de la Synagogue portugaise de Rotterdam jusqu' en 1682" [2]), tot hij Ephraim Abrabanel te Amsterdam opvolgt, maar dit zal wel aan een drukfout te wijten zijn. Ik moet er hier nog op wijzen, dat Josuah Pharo identiek moet zijn aan Joseph de Faro, althans wij vinden ook in het gedenkboek „Ets Haim" deze beide Hazaniem Joseph de Faro en Imanuel Abenatar Mello genoemd, evenals bij Kayserling en in De Castro's „Synagoge". Josuah Pharo gaf dan al in 1639 voortgezet onderwijs in het Hebreeuwsch en in de eerste beginselen van de Parasa of Wetsafdeeling tegen een salaris van *f* 250 per jaar en den 10en Nissan 5432 = 1672 werden hij en Imanuel beiden benoemd tot de eerste bibliothecarissen van de nu zoo vermaarde bibliotheken van „Ets Haim". Zij vervulden die functie beurtelings een half jaar en genoten daardoor samen *f*70 per jaar honorarium. Reeds het volgende jaar werd Faro wegens ziekte ontheven en had Abenatar Mello alleen het beheer der boekerij tegen *f* 50 's jaars honorarium, dat uit de kas van „Ets Haim" werd betaald. De andere zoon van dezen hierboven vermelden Hazan Ephraim Abarbanel of Abrabanel n.l. Ishac Abarbanel en dus een broeder van Abraham, was op 11 Tamus 1651 inplaats van Josuah Pharo aangenomen, daar hij een braaf en behoeftig jongeling, reeds gevorderd in de studie der Alaha of wetsbeslissing, en tevens omdat hij een zoon van den Hazan Ephraim Abarbanel was.

Aron Franco Pinheiro was in de 17de eeuw een bekend mathematicus te Amsterdam; in 1657 gaf hij er zijn astronomisch werk „Lunario Perpetuo Calculado" uit.

Joseph Pardo, zoon van Chacham Pardo, dien wij als voorlezer te Rotterdam zagen, was later als zoodanig te Londen werkzaam, waar hij in 1677 overleed en er zijn werk „Schulhan Tahor" (de tafel der reinheid) uitgaf, opgedragen aan de „Kaal Kodos de Londres", aan de Heilige gemeente van Londen, en voorzien van een approbatie van het Bet Din van Amsterdam, het Amsterdamsche Rabbijnencollege, en dat vele malen in Duitschland herdrukt is, in 1713 zelfs te Frankfort aan den Main met aanteekeningen van den beroemden Poolschen Rabbijn R. Mozes Isserlis.

1) De Castro's „Synagoge" Noot 34 p. VII en Bibl. Esp. Port Jud. p. 88.
2) Bibl. Esp. Port. Jud. p. 68.

Joseph Franco vinden wij later in Suriname terug. Dr. Kayserling noemt nog[1]) den eersten Surinaamschen Rabbijn Isaac Netto als leerling der Rotterdamsche Academie: „The Surinam Rabbi was trained in the Academy de los Pintos in Rotterdam with Josiahu Pardo, Joseph Franco (later in Surinam), Jacob Abendana and others distinguished scholars[2])".

Vermelden wij ten slotte, dat op 1 April 1653 nog twee leerlingen werden opgenomen nl.: Moseh de Mercado en Ishac Gomes, wier gedrag, kennis en aanbevelingen dit bevorderden; de laatste was bovendien een wees. Hij studeerde in datzelfde jaar nog op „Ets Haim" te Amsterdam, waar hij in de hoogste afdeeling zat onder Haham Saul Levi Morteira en een tractement van *f* 7,— per maand genoot[3]). Hij had dus een promotie van *f* 7,— tot *f* 16,— per maand, wat een eigenaardig licht werpt op het aanzien der Rotterdamsche Jeschiba de los Pintos, wanneer studenten van het Amsterdamsche „Ets Haim" de voornaamste Portug. Joodsche Academie ter wereld, naar Rotterdam gaan om daar verder te studeeren, want ook den evengenoemde, Ishac Abarbanel vinden wij te Amsterdam op „Ets Haim" als student in 1651 in de Medras van Rubi Jacob Juda Leaô, waar hij *f* 3,10 per maand tractement genoot en dus in Rotterdam ruim 400 % verhooging kreeg.

Deze Moseh de Mercado moet Moseh de Israël de Mercado zijn, door Kayserling op p. 70 van zijn bibliographie genoemd, als leerling van Haham Saul Levy Morteira en schrijver van „Comento concepluoso del Psalterio y del Sacro Ecelesiastes" en wiens commentaar na zijn overlijden in 1653 door Jacob de Mercado werd uitgegeven. Inderdaad is hij zeer jong gestorven, daar hij in 1650 nog niet in de hoogste afdeeling van „Ets Haim" te Amsterdam was, (Gedenkschrift p. 32), hoewel hij niet in 1635 kan overleden zijn, zooals Kayserling opgeeft, daar hij in April 1653 student te Rotterdam werd. Hij is dus ditzelfde jaar nog gestorven, waarschijnlijk te Rotterdam.

Dit waren de lotgevallen, die wij van de drie eerste jaren van het bestaan der „Jesiba de los Pintos" konden nagaan. Allerwege

---

1) Uit Miguel (Daniel Levi) De Barrios „Opuscula" II, „Yesiba de los Pintos" (2). Zie Bibl. Esp. Port. Jud. p. 20.

2) Problications of the American Jewish Historical Society No. 5 New-York 1897 p. 123.

3) Gedenkschrift „Ets Haim" pag. 29, 31 en 32 en Bijlage I.

had het streven van de vrome gebroeders De Pinto instemming gevonden en zelfs een Menasséh ben Israël, de groote Amsterdamsche Opperrabbijn, wiens beeltenis wij van Rembrandt's meesterhand bezitten, en die wel de grootste figuur onder de Joden tijdens de 17de eeuw is, had den lof der De Pinto's en hun Rotterdamsche Jeschiba verkondigd. In 1650 gaf hij zijn Spaansch gebedenboek uit, n.l. het eerste deel *„Seder Thofilloth, Machsor de las Oraciones del anno parte primera"* [1]) en droeg dit in schoone bewoordingen aan Ishac de Pinto op: „Dedicatoria al Aplissimo y Magnifico Señor El Señor *Ishak de Pinto"*. Het slot hiervan laten wij hier in Hollandsche vertaling volgen:

En als ik nu hierbij, Zeer Edele Heer, den ijver bezie, waarmede uw waardige vader Abraham de Pinto en gij, zijn zoon met hem gevestigd hebt een Medras, tot onderhoud, onderwijs en geleerdheid van zoovele jongelieden van weinig geldelijk vermogen, twaalf (naar 't getal van Israël's stammen) onder uw hoede neemt en oplettend overwegende den velen bijstand, dien gij bewijst aan zulk een Medras en hoe gij op zoo jeugdigen leeftijd de wereldsche genoegens en tijdverdrijven nalatende, uw Edelheid geheel hebt toegelegd op de beoefening der Heilige Wet, heb ik besloten, om aan Uw Edelheid op te dragen en toe te wijden dit gansche werk van de vier boeken met de aanteekeningen, om daarbij mijn dank te betuigen voor den zoo loffelijken ijver, daar wij in ons ambt niet slechts de ondeugden moeten bestrijden en bestraffen, maar wij ook evenzeer, en met des te meer toegenegenheid moeten goedkeuren en prijzen de deugdzame daden, inzonderheid van Talmud Thora, die boven alles gaat ותלמוד תורה כנגד כלם en waarop U Ed. zich toelegt met zooveel geldelijke offers en liefde. God beware U Ed. lange jaren en vervulle uwe wenschen, U wijs makende in de Goddelijke Wet, hetwelk 't geluk is van het volk Israël, opdat U Ed. moge zijn een maecenas voor alle geleerde mannen en U zegene met zonen, zooals dit verlangt uw toegenegen boezemvriend (Inhigo Amigo).

El Haham Menasseh ben Israel.

Amsterdam 10 Tamuz 5410 (= ± 20 Juni 1650).

Een twintigtal jaren had de oude Abraham de Pinto zijn Leer-

---

1) In de „Bibl. Esp. Port. Jud." vindt men den titel geheel afgedrukt; p. 61 bevat de titelopgave der volgende deelen opgedragen aan *J. de Pinto*.

PORTRET VAN RODRIGO ALVARES PINTO

school in bloeienden staat mogen zien; toen overleed hij in den gezegenden ouderdom van tachtig jaren.

Zijn broeder Don Rodrigo Alvares Pinto was hem reeds vroeger voorgegaan; hij mocht de opening der Leerschool, die hij had helpen stichten, niet beleven. Gevaarlijke bloedvloeiingen na de besnijdenis deden hem nog in den bloei van zijn leven sterven.

Het bij deze bijdrage gereproduceerd portret, in 't bezit der familie Mr. M. de Pinto te 's Hage, is een met olieverf op hout geschilderd miniatuur, dat hem op ongeveer dertigjarigen leeftijd voorstelt. Zijn gelaat heeft een donkere zuidelijke kleur met sterk semitisch karakter en is met een klein zwart kneveltje en een kort puntbaardje getooid, zooals dat in die dagen onder den adel gebruikelijk was. Een eenvoudige zwart lakensche mantel en een rossige 17de eeuwsche pruik vormen de kleedij, waarvan bijzonder fijn geschilderd zijn de breede kraag en de manchetten van de beroemde Brusselsche kant. Trouwens alles wijst er op, dat het Vlaamsch werk is. Links van het hoofd lezen wij de letters R. A. P., dat Rodrigo Alvares Pinto beteekent; de letters rechts C. P. zullen de initialen van den schilder zijn.

In April 1668 stierf Abraham alias Don Gyl Lopes Pinto. „Het behaagde dan God", aldus Isaac de Pinto in het manuscript, „om op Sabat Agadol[1]) 13 April 1668 mijn vader uit het leven te nemen (wiens ziel in vrede ruste), zijn overblijfsel, zoo ver van ons verwijderd (als te Amsterdam wonende) begraven zijnde te Rotterdam, waar hij, reeds afgezonderd van en onttrokken aan deze wereldsche zaken, al zijn dagen doorbracht in de Medras, die hij daar voor twaalf leerlingen had gesticht om zich daar 's morgens en 's avonds te oefenen in de Heilige Wet en die aldaar nog een jaar in stand bleef tot op 1 Mei 1669".

Zooals wij reeds opmerkten, konden wij zijn testament niet vinden. Wel bezitten wij een afschrift van het voor ons belangrijkste artikel, waaruit hier een en ander volge.

Allereerst verklaart Abraham de Pinto hierin, dat de Jeschiba, die door Gods goedheid tot nu toe (April 1662) in stand is gebleven en blijft, tot groot genoegen van mij en tot nut van die daaraan deelnemen, alleen door hem bekostigd is, hoewel bij de stich-

---

1) Sabbath Hagadol of De Groote Sabbath is de Sabbath voorafgaande aan het Paaschfeest.

ting een stuk zou worden opgemaakt betreffende het aandeel der onderscheiden leden van zijn geslacht, hetgeen echter niet geschied is, zoodat hij alles geheel alleen bekostigd heeft. De passage „Het dacht mij beter te zijn, dat ik dit geheel te mijnen laste zou nemen zonder eenige andere verplichting dan die van mijn eigen wil en die is hierin gevolgd", spreekt voor zich zelve.

Hij gaf tot op 25 April 1662 de enorme som van 28000 guldens aan salarissen uit, behalve wat de Libraria of bibliotheek had gekost. Na zijn dood, was hij van meening, kon de voortzetting geen nut meer hebben en daarom moest de Jeschiba nog slechts één jaar in stand worden gehouden, „opdat zij Kadis zeggen voor mijn ziel en mij aanbevelen bij God". Hij schijnt het „nut" van zijn instelling, voornamelijk aan zijn voortdurende aanwezigheid en toezicht toegeschreven te hebben, als hij veronderstelt, dat met zijn heengaan dat nut verdwijnt. Zijn zonen en de uitvoerders van zijn testament moesten hiervoor zorg dragen en alsdan aan ieder der Talmidim, die er dan nog toe behoorde, 50 guldens geven en 30 guldens voor de herdenking van zijn ziel in de gebeden „om daarvoor een rouwpak te laten maken" en aan de Ros Yesiba Haham Josiau Pardo 300 guldens voor het rouwpak en voor de gebeden 10 gulden. Nadat het rouwjaar afgeloopen zou zijn, kon de Jeschiba ontbonden worden, zoo het den uitvoerders van het testament goeddunken zoude. Mocht iemand zich bij zijn leven aan de Academie onttrokken hebben, dan zou hij niet in de termen van deze gratificatiën vallen.

Abraham en Sara de Pinto gaven het in het Portugeesch gestelde testament den 25sten April 1662 aan notaris Vitus Mustelius over en van dienzelfden dag is het door hem geteekende olographische testament, dat nagekomen moest worden bij den dood van één hunner. Dit besloten testament is niet in het protocol aanwezig, omdat dit anderen niet aanging. Wij lezen in het protocol van dien notaris[1]):

„Op huiden den 25 April 1662 compareerden voor mij Vitus Mustelius notaris publicus etc. Sr. Abraham de Pinto ende Juffrouw Dona Sara de Pinto egteman en vrouw wonende binnen deser voorschreven stede aen de zuitzijde van de Wijnhaven, dewelcke bij desen verclaerden en te kennen gaven dat zijlieden

1) Protocol Vitus Mistelius. Notarieel archief inv. nr. 515 blz. 360.

comparanten bij akte van superscriptie voor mij notario en zekere getuigen alhier hadden bevesticht haerlieder besloten testamentaire dispositie, waeraff sij comparanten begeerden dat in tijt en wijle soude blijcken ten eijnde nopens d selve testamentaire dispositie openinge of communicatie door hunne erfgenamen soude werden gedaen aen den geenen die t behooren ofte van noode wesen zall, soo versochten zy comparanten mij notario dselve acte van superscriptie in desen te insereren, die zijlieden affirmeren van woorde tot woorde inne te houden als volcht".

Dan volgt een notarieele verklaring van dezen Rotterdamschen notaris, waarbij zij „klouck en gesont mitsgaders bij vollen verstande zijnde zoo uitwendelijch bleecq" aan den notaris ter hand stelden „desen toegesloten papiere in hetwelcke zijluiden tesamen verclaerden dat zij in portugeische tale hebben doen schrijven haerluider testament en beyder uitterste wille, by haer te samen op dato deses in presentie mijns notaris getugen met haer gewone signature onderteikent" en door den notaris met zijn signet verzegeld. Zij hadden hiertoe den notaris te hunnen huize ontboden, die verscheen met Hubrecht de Munnick en Leonart Verboom, als getuigen. Zes jaar later overleed Abraham de Pinto. Op den 30sten Mei 1668 vinden wij in het archief van notaris Johannes Crosse een akte van den volgenden inhoud: „Mevrouw Dona Sara de Pinto weduwe en boedelhoudster van Sr. Abraham de Pinto zaliger", geeft een machtiging aan haar beide zonen Ishac en Jacob om gevolmachtigde procureurs te benoemen over de goederen van de overleden Abraham en David de Pinto alias Gyl Lopes Y Rodrigo Alvares de Pinto, welke akte gepasseerd was „ten huyse van de doode en constituante staende op de zuijtzijde van de Wijnhaven ter presentie van Chacham Josiyahu Pardo", die deze akte mede onderteekende.

Den 18den Juni van dat jaar passeerde zij voor denzelfden notaris eenzelfde machtiging aan haar zonen om actiën voor de Oost-Indische Compagnie te transporteeren. Evenzoo machtigde zij „Sr. Ishacq de Pinto en Sr. Jacob de Pinto cooplieden tot Amsterdam" tot een soortgelijk transport (23 November) en ten slotte hen beiden den 25sten April 1669 voor denzelfden notaris tot verkoop aan den koopman Adriaen Wittert van „het huijs mette 't erve staande en gelegen op de zuijtzijde van de wijnhaven op de hoeck van de Bierstraet", waar de familie twee en veertig

jaar had gewoond en eens de 17de eeuwsche leerschool „Jesiba de los Pintos" gevestigd was.

„Op ons verzoek", eindigt Ishac de Pinto, „kwamen nu onze moeder en onze tante Sara Soares eveneens in ons gezelschap te Amsterdam wonen. Vervolgens is ook, door toedoen mijner moeder, van mij en van mijn broeder Jacob, de Leerschool overgebracht en opnieuw gevestigd te Amsterdam onder toezicht van de heeren Hahamim Ishac Aboab en Jacob Sasportas en van haar Ros Yesiba Josiah Pardo".

In het hart van de bedrijvige en drukke handels- en havenstad Rotterdam, daar waar de slagader van het economisch leven het snelst klopt, waar het levendige stadsrumoer het zwaarst bruist en henendrijft, ligt verborgen voor het oog der voorbijgangers de oude Joodsche begraafplaats van Rotterdam, het oude Beth Hachajiem, het Huis van het eeuwige leven. Van den Goudschesingel door de Schoolstraat naar de Jan van Loonslaan gaande en daar het rustieke hofje binnentredend, staat men voor de oude begraafplaats, die de familie De Pinto door erfenis in eigendom had en die thans aan de zorgen der Nederl. Israël. Gemeente van Rotterdam is toevertrouwd. Zij is thans geheel door huizen ingesloten, deze plaats waar de onderscheiden leden der De Pinto's rusten. Hier zien wij het gemetselde graf, met een driezijdigen marmeren steen in den vorm van een prisma gedekt met een Hebreeuwsche inscriptie. Zij luidt:

מצבת קבורת הזקן הנכבד הר"דוד עמנואל די פינטיא ז"ל

*** *** ***

יטל מבי שנת התט

Sa Do Honorado Bemaventurado varaô
Davyd Imanel De Pinto Fo 19 Homer 5409

De vertaling van het Hebreeuwsche opschrift, dat iets uitvoeriger dan het Portugeesche is, luidt: „de steen op het graf van den eerwaarden grijsaard, den geleerden David Imanuel de Pinto (zijn aandenken strekke tot zegen) overleden den 19den van den Omer, (grondvester van de stichting der Jeschiba) van het jaar 5409 (= 1649)". Hier rust dus het gebeente van Don Rodrigo Alvares alias David de Pinto.

Nog eenvoudiger is het graf van Abraham de Pinto, die aan het

voeteneind van Davids zerk rust. Een zeer eenvoudige, doch kolossaal groote, blauw hardsteenen zerk zonder eenige versiering, waarin het volgende Hebreeuwsche en Portugeesche opschrift is ingehakt:

מצבת קבורת הקונא והנדיב אברהם די פינטא נפטר בי"ד ניסן
שנת התכח ת"נ"צ"ב"ה

Sa do Honorado Exelozo Bemaventurado
Sr. Abraham de Pinto Fo Em 12 Nisan 5428

Vertaling van den Hebreeuwschen tekst: „Steen op het graf van den godvruchtigen en edelmoedigen Abraham de Pinto, overleden 12 Nisan van het jaar 5428 (= 1668). Zijn ziele worde gebonden in den bundel des levens".

Eenvoudig als het leven van Don Gyl was geweest, toen hij in Rotterdam den vrede des gemoeds had gevonden, zoo spreekt ook zijn graf van den gewijden stillen vrede.

Lang heeft de „Jesiba de los Pintos" in Amsterdam nog bestaan, tot ook zij in den loop der tijden verdween. Zij was een symbool van Hollandsche gewetensvrijheid en van Joodsch leven, welke geest nog vaardig is over het Joodsche Rotterdam.

WERING VAN JOODSCHE MARSKRAMERS.

Willem Geelkerken, koffyhuishouder in het Fransche koffyhuis, te Rotterdam, ziende dat zijne koffykamer opgepropt was met Joodsche kooplieden, welke aldaar negotie dreven en hunne koopwaren uitventten, had daarom in algemeene bewoordingen gezegd, geene Jooden bij hem te zullen toelaten; dan hier niet onder verstaan hebbende de fatsoenlijke Heeren van die Natie, maakt bij dezen bekend, dat alle ordentelijke lieden bij hem kunnen komen; doch dat de eerste, wie hij ook wezen mogt, die met pakken, goederen of anderzins zich onderstaat binnen te treden of aldaar koopmanschappen aan te presenteren, geweldadig er zal worden uitgedreven.

Rotterdamsche Courant 2 April 1818.